

فصلنامه پژوهش های حقوقی قانون یار

License Number: 80025

Article Cod: W54772715

ISSN-E: 6452-2588

تأثیر متقابل رفاه اجتماعی و کاهش جرم در جامعه^۱

(تاریخ دریافت ۱۴۰۴/۱۰/۱۱ تاریخ تصویب ۱۴۰۴/۱۲/۰۶)

دکتر حسین یاراحمدی^۲ محمد تقی جامعی نژاد

چکیده

رفاه اجتماعی تعبیری است که بیشتر به یک وضعیت چند جانبه اقتصادی، اجتماعی و سیاسی معطوف است و حفظ شأن انسانها و مسئولیت پذیری جامعه در قبال آن و ارتقای توانمندی کلیت جامعه در عرصه های فردی و جمعی از اهداف اساسی آن است. وقوع جرم علت های مختلفی دارد و به همین علت تمام دستگاه های اجرایی می توانند در زمینه کاهش جرم در کشور نقش بسزایی داشته باشند. در این رابطه بدیهی است وقوع جرم در کشور از عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی متفاوت نشأت می گیرد که یکی از آنها مسئله رفاه اجتماعی است. بدون شک هر چه اقتصاد ما آرام تر باشد اشتغال بیشتر و فقر کمتری را شاهد هستیم. چرا که یکی از دلایل وقوع جرم نبود رفاه اجتماعی در کشور است. با این تفاسیر در مقاله حاضر قصد داریم به تأثیر متقابل رفاه اجتماعی و کاهش جرم در جامعه بپردازیم. روش تحقیق تحلیلی-توصیفی است و ابزار گردآوری اطلاعات و داده ها فیش برداری و بهره از روش کتابخانه ای می باشد.

واژگان کلیدی: رفاه اجتماعی، کاهش جرم، فقر، مشکلات اقتصادی، افزایش بزهکاری،

وزارت کار و رفاه اجتماعی

^۱ این مقاله به عنوان یکی از ده مقاله برتر ششمین همایش موسسه قانون یار در تاریخ بیست و نهم آذرماه بروجرد با عنوان ششمین همایش جرم شناسی و پیشگیری از ارتکاب جرم، خودکشی و انحرافات جوانان انتخاب گردید و به صورت رایگان و بدون انجام پروسه داوری در نشریه پژوهش های حقوقی قانون یار

پذیرش شد....

^۲ نویسنده مسئول

بخش اول: بررسی و شناخت پیشگیری از جرم و محدوده آن

پیشگیری از جرم از اصطلاحات حقوق جزا بوده و در معنای وسیع خود شامل اقدامات کیفری و غیر کیفری مانند: پیشگیری وضعی و اجتماعی که برای خنثی کردن عوامل ارتکاب جرم و کاهش بزهکاری می‌شود ولی در مفهوم مضیق پیشگیری فقط تدابیر غیر کیفری را شامل می‌شود. با توجه به معیارهایی که برای پیشگیری از جرم وجود دارد می‌توانیم پیشگیری را چنین تعریف کنیم: «مجموعه اقدام‌های سیاست جنایی به استثنای اقدام‌های کیفری، که غایت و هدف انحصاری یا لاقلاً جزئی از آن اقدامات، محدود کردن امکان وقوع مجموعه‌ای از جرایم باشد.»

محدود کردن امکان وقوع جرم از سه طریق امکان‌پذیر است:

- ۱- غیر ممکن کردن ارتکاب جرم؛
 - ۲- اجتناب کردن از ارتکاب جرایم؛
 - ۳- کاهش احتمالات ارتکاب آن جرایم؛
- این تعریف دارای چند رکن می‌باشد:
- ۱- مجموعه اقدامات به استثناء اقدامات کیفری؛
 - ۲- هدف مطلق و نسبی پیشگیرانه جرایم؛
 - ۳- مجموعه‌ای از جرایم.

نظام کیفری و مداخله آن به مناسبت وقوع جرم، از شمول پیشگیری خارج است. زیرا پیشگیری یک امر کنشی است و جلوی ارتکاب جرم را می‌گیرد، حال آنکه نظام کیفری ماهیتاً بعد از وقوع جرم مداخله می‌کند و جنبه واکنشی دارد. مداخله نظام کیفری، اعمال مجازات، حضور

پلیس در جامعه و تشریفات دادرسی قضایی نیز بی تردید در پیشگیری از جرم نقش دارد، لکن این پیشگیری ناشی از عبرت آموزی مجازات ها ست که در قالب جرم شناسی حقوقی قابل توجه است. حال آنکه در پیشگیری، اقداماتی مدنظر است که قبل از وقوع جرم بکار گرفته می شوند. پیشگیری فردی از تکرار جرم نیز از شمول جرم شناسی پیشگیرانه خارج است. به عبارت دیگر، پیشگیری فردی از جرم زمانی اعمال می شود که محکومیتی صورت گرفته و به دنبال جلوگیری از سقوط مجدد محکوم علیه در ورطه بزهکاری اعمال می شود. کلیه اقداماتی که نسبت به افراد در معرض خطر ارتکاب جرم هم اجرا می شود، در قالب جرم شناسی بالینی قرار می گیرد. خسارت زدایی از بزه دیدگان (مهرداد، ۱۳۸۱) و امداد رسانی نیز در چارچوب جرم شناسی پیشگیرانه قرار نمی گیرد. زیرا این اقدامات بعد از وقوع جرم صورت می گیرد. کمک رسانی به بزه دیده در جهت بازپروری مجنی علیه اعمال می شود و این هم در چهارچوب جرم شناسی بالینی صورت می گیرد.

بخش دوم: فایده و امکان پیشگیری

پیشگیری از بزهکاری به تولد جرم شناسی برمی گردد، خصوصاً به دیدگاه های انریکو فری. بر اساس دیدگاه های فری، پیشگیری از جرم همانقدر اهمیت دارد که سرکوبی جرم، تا آنجا که وی هم عرض های کیفر، جانشین ها و قائم مقام های کیفری را مطرح می کرد. سرکوبی صرف کافی نیست. بدین ترتیب، فری جمله معروف «پیشگیری بهتر از سرکوبی است» را مطرح کرد. امروزه حقوقدانان جرم گرا و نیز بعضی از دولت مردان انتقادهایی به پیشگیری مطرح کرده اند و معتقدند که پیشگیری توجیه علمی ندارد. به هرصورت چنانچه هر گونه اقدامی در جهت پیشگیری از وقوع جرم و افزایش امنیت جامعه با برنامه ریزی، سازماندهی و هماهنگی در بین متولیان امنیت و افراد جامعه از دیدگاه کارشناسانه، علمی و تخصصی صورت پذیرد و هدایت، نظارت و کنترل بر این اقدامات از مسیر تخصصی باشد و از نظرات این کارشناسان بهره گرفته شود یقیناً شاهد نظم اجتماعی - کاهش جرائم - آرامش جامعه - افزایش خلاقیت و نوآوری - پیشرفت و توسعه جامعه - دسترسی به امکانات و تجهیزات مدرن و پیشرفته و در نهایت

امنیت عمومی بالائی خواهیم بود. پیشگیری از وقوع جرم و آسیب‌های اجتماعی فواید زیادی دارد من جمله هزینه‌های پیشگیری با کاهش جرم و ناامنی و معضلات دیگر را جبران می‌کند و موجب کاهش بی‌عدالتی می‌شود، کاهش هزینه‌های اجتماعی و افزایش اعتماد عمومی را به همراه دارد.

بند اول: اصول حاکم بر امکان پیشگیری

بر اساس پایه‌های عملی و تجربی، می‌توان گفت که شخصیت انسان‌ها قابل تغییر است و بنابراین، با مداخله محیط خارجی می‌توانیم واکنش شخصیتی را تغییر دهیم. شخصیت مانند مومی است که می‌توان به آن شکل داد. قسمتی از شخصیت ما در خصوصیات ذاتی و قسمت دیگر در خصوصیات اکتسابی قرار می‌گیرد. اهمیت تعلیم و تربیت در خصوص اطفال و نوجوانان نمونه بارز تغییرپذیری شخصیت است. شخصیت افراد در جامعه و خانواده و مدرسه شکل می‌گیرد. بزرگسالان قادرند در تماس با محیط اجتماعی شخصیت خود را تغییر دهند. بنابراین اصل اول، تغییرپذیری شخصیت افراد است و اصل دوم که امکان پیشگیری را نشان می‌دهد، این است که فضاهای اجتماعی قابل تغییر هستند. رفتار ما همواره بر شرایط و زمینه^۱ تأثیر می‌گذارد. تأثر انسان از این فضاها گاه اتفاقی و گاه عالمانه است.

اما اصل سوم در ساز و کار گذار از اندیشه به عمل، ما شاهد کنش متقابل یا تعاملی میان شخصیت فرد و وضعیت هستیم درواقع، این تعامل شخصیت و وضعیت است که به جرم تبدیل می‌شود. اگر در شخصیت تغییر ایجاد کنیم، تعامل تفاوت پیدا خواهد کرد. پس با توجه به اصل فوق ممکن است پیشگیری اتفاق بیفتد یا نیفتد. چون تعامل بین شخصیت و وضعیت یکی نیست. حال با توجه به این که پیشگیری ممکن است، موانع این پیشگیری چیست؟

^۱ context

با توجه به اصول فوق، نباید تصور کرد که پیشگیری بطور مطلق امکان دارد، بلکه برعکس، مطالعات ارزیابی کننده از اعمال روش های پیشگیرانه نشان می دهد که لااقل در مورد این دلایل محدودیت هایی نیز وجود دارد.

بند دوم: محدودیت ها و موانع پیشگیری

مانع اول، مربوط به خود جرایم است. همه جرایم را نمی توان بطور مساوی و برابر از طریق پیشگیری و روش های مختلف پیشگیرانه در جرم شناسی کاهش داد. بعضی جرایم را صرفاً می توان از طریق سرکوبی و مجازات جلو ارتکاب شان را گرفت. جرایمی مثل تروریسم، آدم کشی یا قتل دسته جمعی، غالباً با مجازات شدید می توان از وقوع آنها جلوگیری نمود. برعکس، جرایمی وجود دارد که با روش های پیشگیرانه می توان جلو ارتکاب آنها را گرفت. اما با توجه به تنوع جرایم، پیشگیری ها به تنهایی کافی نیستند. مانع دوم مربوط به افراد است. یعنی، مجرمین بالقوه، که عده ای از انسان ها هستند، نسبت به اقدامات پیشگیرانه حساسیت مثبت دارند، یعنی پیشگیری نسبت به آنها کارساز است. اما در مقابل، واکنش بعضی مردم نسبت به پیشگیری، چه از لحاظ روحی یا شخصیتی، ناچیز و اندک است. عده ای از افراد مصمم به ارتکاب جرم هستند. در خصوص افراد مصمم به ارتکاب جرم اصطلاح «ابر بزه کار» گفته شده است. اما افراد دیگری نیز وجود دارد. که از نظر روانی و جسمانی پیشگیری نسبت به آنها اثری ندارد. مانع سوم مربوط به روش های پیشگیری است. همه روش های پیشگیری اعتبار مساوی ندارند. بعضی روش ها اگر موثر باشند، هزینه سنگینی را به دنبال دارند، بطوری که هزینه های مصروف در این روش ها بیش از صرفه جویی جلوگیری از ارتکاب جرم است. بعضی روش های پیشگیری تالی فاسد دارند. بعضی دیگر بزه کاران بالقوه را با ففونی آشنا می کنند که بعداً پیشگیری را خنثی می کنند و بعضی از پیشگیری ها احساس امنیت را خدشه دار می کنند. مانع چهارم این است که بعضی از انواع پیشگیری ها منجر به پیشگیری از جرم نمی شود، بلکه منجر به جایی جرم می شود. این جابه جای ی گاه در زمان و مکان و گاه در ماهیت جرم صورت می گیرد. مانع پنجم جنبه حقوق بشری دارد. بدین معنا که بعضی روش های پیشگیری

از جرم منجر به ایجاد محدودیت‌هایی در آزادی رفت و آمد افراد می‌شود، به خلوت افراد و بعضی از اصول حقوق بشر لطمه می‌زند. مثلاً گشت‌های پلیس با خلوت افراد منافات دارد و ممکن است به خلوت افراد تجاوز شود (حسین غلامی، ۱۳۷۹). مانع و محدودیت ششم این است که پیشگیری در بادی امر مجازات و سرکوبی را از کنترل جرم خارج می‌کند، یعنی دورنمای مجازات را زایل می‌کند، حال آنکه در واقع پیشگیری باید زمینه‌ای باشد برای استفاده احتمالی از مجازات. به عبارت دیگر، تأثیر پیشگیری بدون وجود دورنمای مجازات و عدالت کیفری اندک و محدود است. یعنی اگر پیشگیری شکست خورد، باید جامعه بداند که خلع سلاح نیست و سلاحی به نام کیفر دارد. بنابراین به عنوان نتیجه‌گیری می‌توان گفت که پیشگیری و مجازات مکمل یکدیگر هستند. یک نوع جدل و دیالگ بین آنها وجود دارد. مجازات پستوانه تعلیم و تربیت است. مجازات و اقدامات پیشگیرانه باید در حد تعادل باشد. بحث ما در پیشگیری این است که در صورت عدم تأثیر آن در کاهش جرم، با اعمال مجازات از جامعه حمایت شود. پیشگیری مستغنی از مجازات نیست، بلکه مهم تعادل بین پیشگیری و مجازات است. حقوق کیفری و حقوق پیشگیری مکمل یکدیگر هستند و از لحاظ ترتیب باید بدواً پیشگیری اعمال شود و سپس در صورت عدم کارآیی، حقوق جزا وارد عمل شود.

بخش سوم: نگاهی به شاخصهای تحقق چشم‌انداز وزارت رفاه و تأمین اجتماعی

بند اول: عنوان شاخص رفاه اجتماعی

رسیدن به رفاه اجتماعی هدف کلیه سازمانها و نهادهای حمایتی است. برخی از سازمانهای تابعه وزارت رفاه و تأمین اجتماعی با تشخیص اقشار آسیب‌پذیر اجتماعی مثل کودکان، جوانان، زنان، کهنسالان و... در لوای خدمات حمایتی که عمدتاً (بهداشتی- اقتصادی آموزشی) می‌باشد سعی در تأمین نیازهای این قشر از جامعه را دارند تا در ورای فعالیت‌های خویش بتوانند رفاه اجتماعی را برای این دسته از افراد فراهم نمایند. در مورد روش محاسبه میزان رفاه اجتماعی در سطح جامعه باید به روش زیر عمل کرد:

الف: فرمول محاسباتی و تعریف مفهوم آن

معاونت نظارت راهبردی ریاست جمهوری و وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در دوره زمانی یکساله با این فرمول $w=n(1-G)$ اقدام به سنجش شاخص رفاه اجتماعی می کند منظور از ضریب (G) شاخص نابرابری درآمد است که از منحنی لورنز به دست می آید و هر سال توسط بانک مرکزی و معاونت نظارت راهبردی ریاست جمهوری برای کل کشور محاسبه و اعلام می شود و مساوی صفر و در صورتی که توزیع درآمد کاملاً نابرابر باشد این ضریب مساوی یک است. هرچه این ضریب کوچکتر باشد بیانگر آن است که درآمد عادلانه تر توزیع شده است.^۱

ب: فرآیند محاسبه شاخص

۱- احصاء تولید ناخالص ملی از طریق حسابهای ملی

۲- تعیین تعداد جمعیت کشور از طریق سالنامه آماری

۳- محاسبه ضریب از طریق استفاده از آمارهای هزینه و درآمد خانواده ها

بند دوم: عنوان شاخص آسیب های اجتماعی

منظور از آسیب اجتماعی این است که هرگاه در یک نظام اجتماعی رفتاری به طور مشخص با هنجارهای اجتماعی تعارض پیدا کند آسیب اجتماعی نامیده می شود. (گلشنی، فومنی)

^۱ منظور از درآمد سرانه N حاصل تقسیم ناخالص داخلی به جمعیت کشور است.

بند سوم: فرمول محاسباتی و فرآیند محاسبه شاخص

وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در دوره زمانی یک ساله به محاسبه میزان شیوع آسیب‌های اجتماعی می‌پردازد به این صورت که رویدادهای هریک از آسیب‌های اجتماعی را در هر هزار نفر مورد بررسی قرار می‌دهد.

• شیوع طلاق

طلاق نه تنها خود یک آسیب روانی- اجتماعی محسوب می‌شود، بلکه پی‌آمدهای حاصل از آن به افزایش آسیب‌های روانی- اجتماعی همچون اعتیاد، روسپیکری، بی‌سرپرستی فرزندان، خودکشی، افزایش زنان، کودکان خیابانی و... منجر می‌گردد با این حال وجود آمار و اطلاع دقیق، صحیح و بهنگام پایه و اساس تمام تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در هر سطح از نظام یا سازمان می‌باشد در این راستا وزارت رفاه تعداد رویدادهای طلاق ثبت شده در بازه زمانی یک ساله را بر تعداد کل زوجین در همان بازه زمانی تقسیم و بدین ترتیب شیوع طلاق محاسبه می‌شود.

• شیوع اعتیاد

اعتیاد یعنی وابستگی به مواد قابل سو مصرف به نحوی که این وابستگی خلل عملکرد طبیعی فرد باشد که زیانهای قابل توجهی به جامعه جهانی به لحاظ از دست رفتن بهره‌وری، انتقال بیماری‌های عفونی، مشکلات خانوادگی و اجتماعی، افزایش جرم و تخصیص مراقبت‌های بهداشتی و درمانی تحمیل می‌کند هم‌ایمنی فرد را به خطر می‌اندازد و هم کیفیت زندگی وی را کاهش می‌دهد. امروز با چشمانی کشور می‌پذیریم که در کشور ما نیز مثل هر مکان دیگر دنیا این مشکل اجتماعی وجود دارد هنر آن است که هم‌پایی زمان‌ساز و کاری پویا برای شناسایی ماهیت تغییرپذیر و عوامل تأثیرگذار بر روند آن را رد پیش گیریم و تمامی سعی در پیشگیری از این بلای خانمان‌سوز خلاصه گردد. تعداد مورد ابتلا به اعتیاد در هر سال از طریق مطالعه در جامعه موردنظر تعیین خواهد شد و سپس با تقسیم این تعداد بر کل افراد جامعه

شیوع اعتیاد محاسبه می شود با توجه به اینکه می توان از تعیین محدوده سنی، جنسی و... برای اعتیاد صرف نظر کرد N مساوی کل افراد جامعه است و همینطور برای سنجش میزان جرائم مربوط به اعتیاد موادمخدر از این فرمول استفاده می شود. یعنی تعداد جرائم مربوط به موادمخدر ثبت شده در بازه زمانی یک ساله بر تعداد کل جمعیت در همان بازه زمانی تقسیم و بدین ترتیب شیوع جرائم مربوط به موادمخدر محاسبه می شود.

• شیوع اقدام به خودکشی

اقدام به خودکشی عملی است آگاهانه و عمدی که اشخاص معمولاً به منظورهایی از وضعیتی دشوار و غیرقابل تحمل به آن اقدام می کنند فرمول محاسباتی به این صورت می باشد یعنی تعداد موارد اقدام به خودکشی ثبت شده در بازه زمانی یک ساله بر تعداد کل جمعیت در همان بازه زمانی تقسیم و بدین ترتیب شیوع اقدام به خودکشی محاسبه می شود و همینطور می توان تعداد رویدادهای موردنظر را در مقیاس ۱۰/۰۰۰ یا ۱۰۰/۰۰۰ نفر نیز گزارش نمود. همه افراد می توانند در شرایط ویژه در معرض خطر خودکشی قرار بگیرند اما برخی از گروه ها مثل کودکان، نوجوانان، سالمندان و زنان در اقدام به خودکشی موفق درصد بالایی را به خود اختصاص داده اند در این خصوص تعداد موارد خودکشی ثبت شده در بازه زمانی یکساله بر تعداد کل جمعیت در همان بازه تقسیم و بدین ترتیب شیوع خودکشی موفق محاسبه می شود.

• شیوع کودک آزاری

سلامت کودکان و نوجوانان یکی از اولویت اصلی در همه ی کشورهاست. زیرا نام آنان امروز است و فردا برای پاسخگویی به نیازهای آنان خیلی دیر است. در عین حال نام دیگر آنان «فردا» است چون آینده هر کشور متکی به آنان است. از آسیب هایی که از کودک آزاری بروز می نماید می تواند به پرخاشگری، اختلال در حافظه و اختلالات گفتاری، اختلال در رشد ذهنی و احساس حقارت اشاره نمود. بنابراین داشتن آمار دقیق و صحیح می تواند در پیشگیری از بروز انواع کودک آزاری (جسمی، جنسی، غفلت و بی توجهی عاطفی) و تدوین برنامه ها و

تصمیم‌گیری‌های مدیریتی پایه و اساس قرار گیرد برای محاسبه شیوع کودک آزاری وزارت رفاه تعداد موارد کودک آزاری ثبت شده در بازه زمانی یک ساله بر تعداد کل جمعیت در همان بازه زمانی را مورد بررسی و ارزیابی قرار می‌دهد.

بخش چهارم: مسائل و موضوعات استراتژیک وزارت رفاه و تأمین اجتماعی با رویکرد پیشگیری از بزهکاری

بند اول: در حوزه عمومی

الف: تلاش در تشکیل سامانه جامع اطلاعاتی در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی

وجود آمار و اطلاعات دقیق، صحیح و بهنگام پایه و اساس تمام تصمیم‌گیری‌های مدیریتی در هر سطح از نظام یا سازمان می‌باشد. در این زمینه حوزه رفاه و تأمین اجتماعی دچار عدم انسجام و پراکندگی در آمار و اطلاعات به ویژه در سه بخش بیمه‌ای، حمایتی و امدادی می‌باشد، لذا اطلاعات پایه موردنیاز در زمینه فقر، تعداد افراد زیر خط فقر، رفاه و تأمین اجتماعی، جرایم و... به منظور برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری صحیح وجود ندارد. مشکل دیگر وجود هم‌پوشانی‌های متعدد در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی و نبود ارتباط منسجم و منطقی بین سه حوزه بیمه‌ای، حمایتی و امدادی می‌باشد. به نظر می‌رسد تشکیل سامانه جامع اطلاعاتی در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی بتواند امکان پاسخگویی و برنامه‌ریزی صحیح را با توجه به نیازها و امکانات برای گروه‌های هدف فراهم آورد.

ب: تلاش در جهت ایجاد و احیای سرمایه اجتماعی

با توجه به اهمیت و کاربرد فراوان سرمایه اجتماعی و مؤلفه‌های آن در کیفیت انجام هرگونه فعالیت اجتماعی به ویژه در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی و زیانهای ناشی از فقدان این سرمایه که در عواملی چون کارایی و بهره‌وری پایین، تمرکزگرایی و نبود بستر مناسب برای واگذاری امور به مردم متبلور می‌شود، تلاش جهت ایجاد و یا احیای سرمایه اجتماعی در حوزه رفاه و

تأمین اجتماعی از کلیدی ترین نیازهای این حوزه در جهت اجرای برنامه های مدنظر است. (سرمایه اجتماعی منبعی است جهت تسهیل و کاهش هزینه کنش جمعی که شامل مؤلفه هایی چون اعتماد، انسجام و مشارکت اجتماعی است).

ج: مهار تورم

وجود تورم اقتصادی و افزایش فزاینده قیمت ها طی چندین دهه و به ویژه در سال های اخیر موجب کاهش قدرت خرید مردم به ویژه در گروه ها و اقشار حقوق بگیر و آسیب پذیر شده است. این موضوع موجبات افزایش فاصله دهک های درآمدی، ناکارآمدی نظام پرداخت های بیمه ای و افزایش افراد زیر خط فقر را فراهم و به تبع موجب افزایش آسیب های اجتماعی، اعتیاد و... شده است. لذا موضوع تورم و مهار آن می تواند اثرات قابل ملاحظه ای در کارایی نظام بیمه ای و کاهش آسیب های اجتماعی داشته باشد.

د: توجه به وضعیت عملکرد در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی

هرسازمانی جهت ارتقاء وضعیت عملکرد و بهره وری خود نیازمند توجه به ارتقای بهره وری منابع انسانی، بهبود ساختار و روش های انجام کار، ارتقاء کیفیت مدیریت و استفاده از فناوری ها و تکنولوژی های نوین می باشد، حوزه رفاه و تأمین اجتماعی از این امر مستثنی نبوده و توجه به موارد فوق می تواند کمک شایانی به ارتقاء کارایی و اثربخشی برنامه های حوزه رفاه و تأمین اجتماعی نماید.

بند دوم: در حوزه حمایتی و توانبخشی

الف: کنترل آسیب های اجتماعی

فقدان آمار و اطلاعات دقیق و به روز، برنامه ها و سیاست های هماهنگ در زمینه آسیب های اجتماعی، زمینه های مستعد برای افزایش شیوع و بروز آسیب های اجتماعی به دلیل جوان بودن جمعیت و وجود پدیده های اجتماعی مهمی همچون مهاجرت فزاینده، شهرنشینی، گسترش

مناطق حاشیه نشین و آمار روز افزون آسیب‌های اجتماعی مشا اعتیاد، جرم، خشونت و... از جمله مسائل مهمی هستند که نیازمند رسیدگی به آن در حوزه رفاه و تأمین اجتماعی می‌باشد.

ب: توزیع ثروت و یارانه‌ها

پدیده فقر و توزیع نابرابر درآمد که خود ناشی از عوامل متعددی است بیشتر گریبان‌گیر جمعیتی است که به نوعی متقاضی و یا مشمول دریافت خدمات حمایتی می‌باشند. توزیع نابرابر درآمدها در کشور نشانگر فاصله عمیق سهم درآمدی دهک بالا در مقابل سهم اندک دهک پایین می‌باشد. نکته جالب توجه آن است که دهک‌های پایین درآمدی در سطح کشور غالباً زنان و کودکان و افراد ناتوان می‌باشند و آمارها نشان می‌دهد نسبت هزینه دهک درآمدی دهم به اول ۱۸ برابر و میزان بهره‌مندی سه دهک درآمدی بالا از یارانه‌های پرداختی دولت به میزان حدود ۶۵ تا ۷۵ درصد می‌باشد که نشانگر توزیع کاملاً ناعادلانه درآمدها در بین دهک‌های درآمدی می‌باشد، لذا با توجه به موارد فوق به نظر می‌رسد هدفمند نمودن یارانه‌ها، اصلاح نظام مالیاتی و توانمندسازی فقرا می‌بایست در اولویت اهداف و راهبردها و برنامه‌های وزارت رفاه و تأمین اجتماعی قرار گیرد.

ج: حمایت از افراد زیر خط فقر و مدیریت صحیح حمایت از آنها

بر طبق آخرین آمار در ایران نزدیک به شش میلیون نفر تحت پوشش نهادهای حمایتی قرار دارند که از این تعداد (۱۶۴۵۹۴۰) خانوار برابر با (۴۱۵۰۵۰۰) نفر تحت پوشش کمیته امداد و (۴۵۶۵۶۵) خانوار برابر با (۱۸۲۶۶۲۰) نفر تحت پوشش سازمان بهزیستی قرار دارند، این آمار تنها افراد تحت پوشش این دو نهاد رسمی را نمایش می‌دهد و قطعاً تعداد افراد نیازمند به خدمات حمایتی فراتر از این عدد است. وجود افراد پشت نوبت و در حال بررسی برای دریافت خدمات از این نهادهای حمایتی خود مؤید این امر است. طبق آمار سال ۸۵ فقط در کمیته امداد امام خمینی (۶۰۵۶۸) خانوار برابر (۲۰۴۴۲۴) نفر در نوبت حمایت و (۸۵۱۴۷) خانوار برابر با (۳۴۰۵۸۰) نفر در حال تحقیق برای احراز شرایط جهت قرار گرفتن در نوبت

خدمات حمایتی قرار دارند. تعداد خانوارهای پشت نوبت بهزیستی نیز در سال ۸۵ تقریباً برابر با (۶۸۰۰۰) خانوار معادل (۲۶۷۰۰۰) نفر است. بنابر آمار موجود و تنها در سال ۸۵ تعداد (۳۸۶۳۲) خانوار به افراد تحت پوشش این دو نهاد حمایتی اضافه شده است که اگر متوسط بعد هر خانوار را ۴ نفر در نظر بگیریم (۱۵۴۵۲۸) نفر را شامل می شود. بدیهی است که بسیاری از افراد نیازمند هم هنوز شناسایی نشده یا از مراکز مردمی تأمین می شوند. آنچه که در این میان نگران کننده است، گسترش روز افزون افراد نیازمند به خدمات حمایتی است که در آن ما شاهد افزایش روزانه تقاضای افراد نیازمند جهت قرار گرفتن در پوشش چتر سازمان های حمایتی هستیم. وجود رویکردهای سنتی در اداره امور سازمان های حمایتی، عدم تناسب بسته های خدماتی ارائه شده به افراد تحت پوشش با نیازهای و ضعف رویکرد توانمندسازی از جمله موارد برجسته ای است که به گسترش جمعیت زیر پوشش سازمان های حمایتی منجر می شود به همین منظور تلاش برای از بین بردن این نقاط ضعف و تبدیل آن به نقاط قوت از جمله مسایل اساسی در حوزه رفاه و تدمین اجتماعی است.

د: شناسایی دقیق خانوارهای لازم الحمايت

میزان کمک های ارائه شده به خانوارهای نیازمند، سطح پائینی از نیازهای معیشتی آنها را فراهم می آورد و میزان آن در حدی نیست که بتواند کفاف زندگی روزمره آنها را بدهد. همچنین تعداد زیادی از خانوارهایی که می بایست تحت حمایت قرار گیرند به دلیل ضعف در سیستم شناسایی، شناسایی نشده و از هرگونه کمکی محروم هستند.

بند سوم: در حوزه بیمه ای

الف: حل مسایل و مشکلات بیمه درمان

از جمله مهمترین موضوعات این حوزه: عدم پوشش همگانی، نحوه تأمین منابع مالی بخش درمان از طریق سرانه، مشکلات مربوط به تعرفه ها، تداخل سیاست ها و وظایف در حوزه

سلامت، عدم برقراری مناسب و متناسب نظام ارجاع و پزشک خانواده و بالا بودن میزان پرداخت از جیب مردم و همچنین رفتار و فرهنگ سلامت در جامعه می‌باشد.

ب: حل مسایل ومشکلات بیمه‌های اجتماعی

برخورداری از تأمین اجتماعی و بازنشستگی بر اساس قانون اساسی حقیقت همگانی و دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و مشارکت‌های مردمی زمینه بیمه‌های اجتماعی را برای آحاد جامعه فراهم نماید در این میان به نظر می‌رسد صندوق‌های بیمه‌ای دارای مسائل و مشکلات عدیده‌ای همچون ضعف در گسترش پوشش بیمه‌ای، ساختار و نحوه تأمین منابع مالی و عدم تعادل نسبت مصارف به منابع، موازی کاری و هم‌پوشانی صندوق‌های بیمه‌ای، عدم دریافت به موقع مطالبات صندوق‌ها از دولت و گهگاه عملکرد حمایتی صندوق‌های بیمه‌ای و... موجبات عدم کارایی نظام بیمه و بازنشستگی را فراهم نموده است. لذا یکی از وظایف وزارت رفاه تلاش در حل این مشکلات می‌باشد.

ج: تعادل منابع و مصارف صندوق‌های بیمه‌ای

عدم تعادل منابع و مصارف صندوق‌های بیمه‌ای این صندوق‌ها را با بحران مواجه نموده و در صورت عدم تدوین استراتژی‌های مناسب جهت ایجاد تعادل در منابع و مصارف این صندوق‌ها، با توجه به محاسبات صورت پذیرفته مشکلات عدیده‌ای را برای دولت و بیمه‌پردازان و مستمری‌بگیران ایجاد خواهد نمود.

بند چهارم: حوزه امدادی

یکی از حوزه‌های فعالیت وزارت رفاه و تأمین اجتماعی با توجه به قانون ساختار حوزه امدادی می‌باشد. افزایش روز افزون حوادث و بلایای طبیعی و افزایش افراد آسیب‌پذیر از آن، هم‌پوشانی‌ها و تعدد سازمان‌های متولی امداد و نجات در کشور و عدم اتخاذ رویکردهای پیشگیرانه در این حوزه، ضعف هماهنگی و همکاری‌های بخشی و بین بخشی و موازی کارها و

مشخص نبودن جایگاه وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در حوزه امدادی از جمله مسائل این حوزه می باشد. لذا به نظر می رسد تشکیل سازمان مدیریت بحران و تفکیک منسجم وظایف دستگاه های مختلف مسئول در این حوزه و تشکیل ستادهای هماهنگی در حوزه های مختلف زیرمجموعه سازمان مدیریت بحران بتواند موجبات ارتقای بهره وری مدیریت بحران کشور و به تبع آن کاهش آسیب های ناشی از حوادث و سوانح طبیعی را فراهم آورد.

بخش پنجم: رویکرد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به پیشگیری از جرم با مذاقه در جایگاه آسیب های اجتماعی در قوانین

به موضوع آسیب های اجتماعی در قوانین مختلف بطور مستقیم و غیرمستقیم توجه شده که در ذیل به برخی از آنها اشاره می شود:

الف: قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

در قانون اساسی به موضوع آسیب های اجتماعی توجه شده که در ذیل به برخی از اصول آن اشاره می شود.

از آنجا که خانواده واحد بنیادی جامعه اسلامی است همه قوانین و مقررات و برنامه ریزی های مربوط باید در جهت آسان کردن تشکیل خانواده پاسداری از قداست آن و استقرار روابط خانوادگی بر پایه حقوق و اخلاق اسلامی باشد.

ب: اصل بیست و یکم

دولت موظف است حقوق زن را در تمام جهات با رعایت موازین اسلامی تضمین نماید و امور زیر را انجام دهد:

- ایجاد زمینه های مساعد برای رشد شخصیت زن و احیای حقوق مادی و معنوی او

- حمایت مادران به خصوص در دوران بارداری و حضانت فرزند و حمایت از کودکان بی

سرپرست

- ایجاد دادگاه صالح برای حفظ کیان و بقای خانواده

- ایجاد بیمه خاص بیوگان و زنان سالخورده و بی سرپرست

- اعطای قیمومت فرزندان به مادران شایسته در جهت غبطه آنها در صورت نبودن ولی شرعی

ج: اصل بیست و نهم

برخورداری از تامین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کارافتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث، سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی.

دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای عمومی و درآمدهای حامل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای افراد کشور تامین کنند.

د: سند چشم‌انداز توسعه بیست ساله کشور

در سند چشم‌انداز بیست ساله کشور در زمینه آسیب‌های اجتماعی به طور مستقیم و غیر مستقیم تاکیداتی شده است که از جمله آن می‌توان به موارد ذیل اشاره کرد.

۱. مضمون اول سند

جامعه ایران در بیست سال آینده جامعه‌ای توسعه یافته متناسب با مقتضیات فرهنگی، جغرافیایی و تاریخی و متکی بر اصول اخلاق و ارزش‌های اسلامی و انقلابی با تاکید بر مردم سالاری دینی، عدالت اجتماعی، آزادی‌های مشروع، حفظ کرامت و حقوق انسان‌ها و بهره‌مند از امنیت اجتماعی و قضایی.

۲. مضمون چهارم سند

جامعه ایران در بیست ساله آینده جامعه‌ای است برخوردار از سلامت، رفاه، امنیت غذایی، تامین اجتماعی، فرصت‌های برابر، توزیع مناسب درآمد، نهاد مستحکم خانواده به دور از فقر و فساد و تبعیض.

ه: سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران در بخش‌های مختلف سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران نیز به موضوع سند آسیب‌های اجتماعی توجه شده که برخی از آنها عبارتند از:

۱- بخش امور اجتماعی، سیاسی، دفاعی، امنیتی

- تلاش در جهت تحقق عدالت اجتماعی و ایجاد فرصت‌های برابر و ارتقای سطح شاخص‌هایی از قبیل آموزش، سلامت، تامین غذا، افزایش درآمد سرانه، مبارزه با فساد.

- تقویت نهاد خانواده و جایگاه زن در آن.

- فراهم کردن محیط رشد فکری و علمی و تلاش در جهت رفع دغدغه‌های شغلی، ازدواج، مسکن و آسیب‌های اجتماعی آن.

توسعه نظم و امنیت عمومی و پیشگیری و مقابله موثر با جرائم و مفاسد اجتماعی و امنیتی از طریق تقویت و هماهنگی دستگاه‌های قضایی امنیتی و نظامی و توجه جدید در تخصیص منابع به وظایف مربوط به اعمال حاکمیت بخش امور فرهنگی، علمی و فناوری.

اعتلاء و عمق و گسترش دادن معرفت و بصیرت دینی بر پایه قرآن و مکتب اهل بیت (ع)

- استوار کردن ارزش‌های انقلاب اسلامی در اندیشه و عمل

- تقویت فضایل اخلاقی و روحیه ایثار و امید به آینده

- برنامه ریزی برای بهبود رفتارهای فردی و اجتماعی.

۲- قانون برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

در فصل هشتم قانون برنامه چهارم توسعه با عنوان ارتقای امنیت انسانی و عدالت اجتماعی در ماده ۹۷ در خصوص محورهای آسیب‌های اجتماعی چنین آمده است که:

الف: ارتقای سطح بهداشت روان، گسترش خدمات مددکاری اجتماعی، تقویت بنیان خانواده توانمندسازی افراد و گروه‌هایی در معرض آسیب.

ب: بسط و گسترش روحیه نشاط و شادابی، امیدآوری، اعتماد اجتماعی و تعمیق ارزش‌های دینی و هنجارهای اجتماعی.

ج: شناسایی نقاط آسیب‌خیز و بحران‌زای اجتماعی در بافت شهری و حاشیه شهرها و تمرکز بخشیدن حمایت‌های اجتماعی، خدمات بهداشتی درمانی، مددکاری، مشاوره اجتماعی، حقوقی و برنامه‌های اشتغال حمایت شده، با اعمال راهبرد همکاری بین بخشی و سامانه مدیریت آسیب‌های اجتماعی در مناطق یاد شده.

د: پیشگیری اولیه از بروز آسیب‌های اجتماعی از طریق اصلاح برنامه درسی دوره آموزشی عمومی و پیش‌بینی آموزش‌های اجتماعی و ارتقای مهارت‌های زندگی.

و: پیش‌بینی آموزش‌های اجتماعی و ارتقای مهارت‌های زندگی.

ه: خدمات‌رسانی به موقع به افراد در معرض آسیب‌های اجتماعی با مشارکت سازمان‌های غیر دولتی.

و: بازتوانی آسیب دیدگان اجتماعی و فراهم نمودن زمینه بازگشت آنها به جامعه.

۳- قانون ساختار نظام جامعه رفاه و تامین اجتماعی

در برخی از مواد و تبصره های این قانون نیز به موضوع آسیب های اجتماعی توجه شده است که عبارتند از:

ماده (۱) در اجرای اصل بیست و نهم و همچنین بندهای دو و چهار اصل بیست و یکم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و در جهت انسجام کلان سیاست های رفاهی که به منظور توسعه عدالت اجتماعی و برای حمایت از همه افراد کشور در برابر رویدادهای اجتماعی، اقتصادی، طبیعی و پیامدهای آن نظام جامع تامین اجتماعی با رعایت شرایط و مفاد این قانون و از جمله برای امور زیر برقرار می گردد.

۴- در راه ماندگی، بی سرپرستی و آسیب های اجتماعی

بند (ی) تامین خدمات پیشگیری از بروز یا تشدید معلولیتها و آسیب های اجتماعی در گروه های هدف و تحت پوشش قرار دادن آنها در سه سطح پیشگیری درمان و توانبخشی.

ماده ۹: بند (د) سیاست پیشگیری اعمال این سیاست شامل هر سه حوزه بیمه ای حمایتی، امدادی می باشد و مطابق آن بر ضرورت هماهنگی با سایر دستگاه های موثر تاکید می شود به نحوی که تلاش برای پیشگیری از ظهور یا گسترش انحرافات و مشکلات اجتماعی بعنوان یک سیاست هماهنگی فرابخشی مبنای عمل قرار گیرد.

بخش ششم: سیاست ها و خط مشی های وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در خصوص کنترل و پیشگیری از بزهکاری

بعد از توضیح موجود آسیبهای اجتماعی در ایران و همچنین موانع پیشرو برای اصلاح وضع موجود در این بخش رویکرد وزارت رفاه را نسبت به پیشگیری از بزهکاری و همچنین

سیاستهای اجرای آنرا مورد بررسی قرار خواهیم داد. با توجه به اینکه این وزارتخانه با الهام از پیشگیری سه مرحله‌ای (اولیه، ثانویه، ثالث) درصدد پیشگیری از بزهکاری می‌باشد در این بخش طی سه گفتار به رویکرد وزارت رفاه نسبت به پیشگیری اولیه، ثانویه، ثالث از بزهکاری پرداخته خواهد شد.

بند اول: رویکرد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به پیشگیری اولیه از بزهکاری

دست یافتن به جامعه‌ای عاری از علل و عواملی که منجر به بروز آسیب‌های اجتماعی، انحراف و بزهکاری است. از اهداف پیشگیری اولیه (که نسبتاً یک هدف آرمانی محسوب می‌گردد) می‌باشد وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در تدوین سند طرح جامع در خصوص کنترل و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی گروه‌های هدف خود را به صورت عام قرار داده و فعالیتهای خویش را به منظور پیشگیری از کلیه آسیب‌های اجتماعی (انحرافات و بزهکاری) اعمال می‌نماید. وصف اولیه در پیشگیری اولیه بدین جهت است که هدف از ارائه فعالیتها و خدمات، ایجاد بستری مناسب در جامعه، به گونه‌ای که احتمال بروز عوامل ایجاد انگیزه‌ی مجرمانه بوجود نیاید به عبارت دیگر هدف از این مرحله، ایجاد زمینه‌ی مناسب بدین شیوه که هیچ یک از افراد جامعه در معرض ارتکاب بزهکاری و انحراف قرار نگیرد. در این قسمت آن دسته از فعالیتها و خدمات وزارت رفاه مورد بررسی قرار می‌گیرد که نه در زمینه انحراف و آسیب خاصی، بلکه در زمینه‌ی جلوگیری از بروز اکثر آسیب‌های اجتماعی، اعمال می‌گردد. در ادامه به توضیح این فعالیت‌ها می‌پردازیم.

بند دوم: اولویت ارتقای رفاه و پیشگیری از مشکلات اجتماعی بر کنترل و کاهش مشکلات اجتماعی

فرآیند مقتدرسازی مردم جهت افزایش کنترل بر کیفیت زندگی، رفاه خود و جامعه و بهبود آن است. ارتقای کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی یک فرآیند همه جانبه اجتماعی و سیاسی بوده و تنها شامل تقویت مهارتها و توانایی‌های افراد نیست. بلکه شامل تغییر شرایط اجتماعی،

اقتصادی و محیطی به منظور کاهش اثرات نامطلوب شرایط یاد شده بر کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی فرد یا جامعه نیز می گردد. این مفهوم با سلامت جسمی و روان شناختی فرد، میزان استقلال وی، روابط اجتماعی هدف کلیه نهادهای حمایتی می باشد از جمله وزارت رفاه و تأمین اجتماعی. این وزارتخانه اولویت قرار دادن رفاه اجتماعی و پیشگیری از مشکلات اجتماعی بر کنترل و کاهش آن را از طریق موارد ذیل ممکن می داند.

۱- تقویت وسایل ارتباط جمعی در زمینه پیشگیری از مشکلات و انحرافات اجتماعی و آسیبهای روانی اجتماعی

۲- تدوین و تصویب سیاستهای مکان کشور به گونه ای که مانع از گسترش مشکلات اجتماعی و موجب ارتقای کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی گردد.

۳- تقویت نظام بیمه ای به ویژه در زمینه پوشش خدمات ارتقای و پیشگیرانه

۴- تغییر نگرش مسئولین و جامعه از حذف کامل آسیبهای اجتماعی به کنترل و کاهش آن

۵- اصلاح قوانین مربوط به آسیبهای اجتماعی

در ادامه مطلب خدماتی را که تمام سازمانها و وزارتخانه ها از جمله وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در جهت ارتقای کیفیت زندگی و رفاه اجتماعی در آحاد جامعه، اراده می دهد، مورد بررسی قرار خواهیم داد. امروزه علیرغم ایجاد تغییرات عمیق فرهنگی و تغییر در شیوه های زندگی بسیاری از افراد در رویارویی با مسائل و مشکلات زندگی، فاقد توانایی لازم و اساسی هستند و این امر آنها را در مواجهه با مسائل و مشکلات روزمره زندگی آسیب پذیر نموده است. دفتر پیشگیری از آسیب های اجتماعی که یکی از دفاتر معاونت امور فرهنگی و پیشگیری وزارت رفاه است، با هدف پیشگیری از آسیب های روانی- اجتماعی و ارتقای سلامت روانی اجتماعی تشکیل شده است تا از طریق این دفتر بتوان مهارت های زندگی را آموزش داده هرگاه مهارت های زندگی جوانان در عرصه های مختلف، ارتباط با دیگران، حل

مشکلات و رهایی از آنها و بالاخص تشکیل خانواده که عدم توجه به آن از مهمترین عوامل بروز آسیب و بزهکاری است. در سطح پایینی قرار داشته باشد موجب بروز روابط احساسی و زودگذر و در نتیجه سست شدن بنیان جامعه خواهد شد. بدین دلیل نیاز به ارائه برنامه‌های مهارت زندگی برای سطوح مختلف افراد جامعه احساس می‌گردد. مهارت‌های زندگی عبارتند از: مجموعه‌ای از توانایی‌هایی که زمینه سازگار و رفتار مثبت را فراهم می‌آورند. این توانایی‌ها فرد را قادر می‌سازند مسئولیت نقش اجتماعی خود را بپذیرد و بدون لطمه زدن به خود و دیگران با خواست‌ها، انتظارات و مشکلات روزانه به شکل مؤثر روبرو شود (قربانیان، ۱۳۸۵).

طرح گسترش آموزش مهارت‌های زندگی توسط وزارت رفاه تدوین گشته و متولی اجرای این طرح دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی کشور می‌باشد. مهارت‌ها با عناوین ده گانه‌ی زیر مشخص می‌شوند که با هدف پیشگیری از آسیب اجتماعی و ارتقاء سلامت روان در سه مرحله (دانشگاه، مدارس، محیط کار) ارائه می‌گردد. مهمترین تأثیر که طرح مذکور برجای دارد، تغییر در رفتارهای اجتماعی و رفتار سلامت مانند کاهش استفاده از مواد مخدر کاهش خشونت، کاهش تمایلات خودشی، کاهش تمایلات به سوی بزهکاری و انحراف می‌باشد. ارائه دهندگان طرح مذکور دفتر پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و مجریان آن، آموزش و پرورش و واحد بهداشت و تغذیه مدارس می‌باشد که هر سال با عقد قرارداد بین سازمان بهزیستی کشور و وزارت آموزش و پرورش از ابتدای سال تحصیلی در سراسر کشور اجرا می‌گردد و برنامه مذکور در مدارس و دانشگاه و محیط کار، توسط کارشناسان آموزش دیده در زمینه‌های ذیل ارائه می‌گردد: مهارت‌های خودآگاهی و همدلی، ارتباطات اجتماعی، ارتباطات بین فردی، مقابله با استرس، مقابله با هیجان‌ها، حل مسأله، تصمیم‌گیری، تفکر خلاق، تفکر نقادانه (امین، ۱۳۸۸).

بند سوم: اطلاع رسانی و حساس سازی در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی و خطرات ناشی از آن

اطلاع رسانی و حساس سازی در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی و خطرات ناشی از آن و بالا بردن سطح آگاهی مردم در زمینه انواع آسیب های اجتماعی و خطرات ناشی از بروز آن از مهمترین شیوه پیشگیری اولیه و مقتدر سازی فردی می باشد. در این راستا وزارت رفاه طرحی را به عنوان اطلاع رسانی در زمینه پیشگیری از آسیب های اجتماعی به اجرا درآورده است. طرح مذکور با توجه به لزوم ارتقاء سطح دانش و ایجاد تغییر نگرش فرهنگ و رفتار و بهبود شرایط زیستی، روانی و اجتماعی افراد جامعه به نوبه ی خود نقش بسزایی در تحقق اهداف پیشگیری اولیه دارد. افراد مناطق روستایی و سایر افراد جامعه، در سازمان نهضت سوادآموزی و مجتمع های روستایی گروه هدف طرح مذکور قرار می گیرند تا اطلاعات لازم را در راستای افزایش سطح آگاهی جامعه در زمینه مسائل که منجر به بروز آسیب های اجتماعی می گردد ارائه دهد تا در نتیجه، شاهد بروز آسیب های اجتماعی، انحراف و بزهکاری از قبیل طلاق، اعتیاد، خودکشی، سرقت، کودک آزاری، روسپی گری و... نباشیم.

بند چهارم: تقویت ساختاری دستگاه های دولتی و غیردولتی فعال در زمینه ی کاهش و کنترل مشکلات و آسیب های اجتماعی

وظیفه اصلی وزارت رفاه و تأمین اجتماعی در خصوص مقتدر سازی سازمانی (دولتی و غیردولتی) اصلاح و تقویت ساختارهای رفاه اجتماعی می باشد که درصدد رفع همپوشانی و کمپوشانی و تقویت فناوری و اطلاعات و برقراری نظام ارجاع، ایجاد روابط متقابل با تشکلهای مردمی محلی و سایر سازمانهای غیردولتی و کارسپاری به بخش خصوصی می باشد. لازم به ذکر است که تأمین اجتماعی و حمایت اجتماعی، زیرمجموعه ای از رفاه اجتماعی و ابزاری در سیاست اجتماعی محسوب می شوند. اختلاف مهم تأمین اجتماعی و حمایت اجتماعی در نحوه تأمین منابع مالی آنها و نیز منطبق توزیع آن منابع است. نظام خدمات حمایتی شامل مجموعه ای از اندیشه ها، تدابیر، خدمات و فعالیتهای غیربیمه ای است که با هدف کمک به گسترش زمینه

عدالت اجتماعی و امنیت انسانی و توانمندسازی افراد اتخاذ می‌گردد و عموماً معطوف به گروه‌ها و اقشار ضعیف و آسیب‌پذیر جامعه است. (یزدانی، ۱۳۸۲) حمایت و مراقبت از خانواده‌ها و افرادی که به دلایل مختلف اقتصادی، اجتماعی فرهنگی و یا جسمی، ذهنی و روانی فاقد توانایی‌های لازم برای اداره زندگی شخصی، خانوادگی و اجتماعی هستند موضوع اصلی اقدامات و عملیات این بخش است. در گذشته بسیاری از برنامه‌های رفاه اجتماعی با رویکرد حمایت اجتماعی مستقیم (دستگیری و کمک مستقیم) به افراد صورت می‌گرفت. نمونه این سیاست حمایتی مستقیم را می‌توان در قانون فقر (۱۶۰۱) دید. گروه هدف در این نهادها را اقشار کم درآمد جامعه، زنان، کودکان و افراد کهنسال می‌باشد. افزایش کیفیت حمایت‌های اجتماعی در سند جامع پیشگیری از بزهکاری وزارت رفاه از طریق موارد زیر امکان‌پذیر است:

۱- تقویت نهادها و سازمان‌های ارایه دهنده خدمات اجتماعی

۲- تقویت روابط و همکاری بین بخش‌های سازمان‌های رفاه اجتماعی

۳- تقویت روابط آحاد جامعه و سازمان‌های مسئول

نتیجه گیری

در جمع بندی پایانی مقاله حاضر باید گفت فشار اقتصادی و فقر به عنوان یکی از مشکلات اساسی اقتصادی و اجتماعی در کشورهای در حال توسعه است. آمارها نشان می‌دهد حدود ۲۰٪ از جمعیت جهان روزانه با کمتر از پنج دلار در روز زندگی می‌کنند و در فقر مطلق به سر می‌برند. در کشور ما هم به عنوان یکی از کشورهای در حال توسعه با مشکل فقر رو به روست و بخشی از جامعه از روند توسعه عقب مانده و با موضوع فقر و بیکاری دست به گریبان هستند و همین موضوع باعث ازدیاد جرایم و معضلات اجتماعی شده است. شاید به قطع یقین می‌توان گفت عدم رفاه اجتماعی در یک جامعه اصلی ترین عامل ارتکاب جرم به حساب می‌آید. در این خصوص بر اساس بند "ه" ماده ۹ قانون ساختار نظام جامع رفاه و تأمین اجتماعی

توانمندسازی یکی از سیاست های اساسی حوزه رفاه و تأمین اجتماعی بویژه سازمان های حمایتی می باشد لذا ضرورت دارد توانمندسازی و خروج افراد و خانوارهای قابل بازتوان از چرخه حمایتی به عنوان یک رویکرد اساسی در سازمان های حمایتی مورد توجه واقع شود و تلاش های مضاعفی جهت توانمندسازی افراد و خانوارهای تحت پوشش سازمان های حمایتی صورت پذیرد. از آمار شاخص های مربوط به فقر و ابعاد مختلف فقر چنین برمی آید که در مقایسه با کشورهای هم تراز منطقه و کشورهایی که اخیراً رشد قابل ملاحظه ای در کاهش فقر داشته اند، ایران از بعد بهداشتی، آموزشی، فقر انسانی و برابری جنسیتی در سطح نسبتاً مطلوبی قرار دارد. بیشترین ضعف ایران مربوط به شاخص های اقتصادی فقر است. البته شاخص اقتصادی فقر در دو قسمت تحلیل شد، شاخص فقر مطلق و شاخص نابرابری درآمد که مشخص شد مشکل اصلی ایران مربوط به نابرابری درآمد است به طوری که در ایران ۲۰ درصد ثروتمندترین افراد در حدود ۵۰ درصد درآمد جامعه برخوردارند. بر این اساس، مشکل نابرابری درآمد همواره باید در طراحی برنامه های مربوط به فقر مدنظر قرار گرفته و مکانیزم های مربوط به کاهش فقر به گونه ای طراحی شوند که کاهش نابرابری درآمد را به عنوان نقطه اصلی مدنظر قرار دهند. نهایتاً درخصوص برنامه ملی پیشگیری ثانویه از مشکلات اجتماعی در گروه های در معرض خطر با نظارت وزارت رفاه می توان به موارد زیر اشاره داشت: ۱- طرح شناسایی افراد و خانواده های در معرض آسیب اجتماعی و آسیب دیده دهک نزدیک به خط فقر مطلق و ارائه خدمات پیشگیری از فقر آنها از طریق ترمیم دستمزد یا پرداخت دستمزد بیکاری مشروط به کارآموزی و کارایی با همکاری وزارت کشور، وزارت کار و امور اجتماعی، سازمان بهزیستی، اقتصاد و دارایی. به هرصورت باید اذعان داشت وقوع جرم، به عنوان یک پدیده نامطلوب اجتماعی، علل روانی، اقتصادی و اجتماعی متعددی دارد. با توجه به اینکه از طرفی عامل اقتصادی، عامل مهمی برای تمام ساختارهای اجتماعی بوده و تأثیرات قابل توجهی بر روی وقوع جرم دارد باید در این رابطه تصمیمات جدی و تأثیرگذاری اتخاذ شود. در این رابطه به طور کلی نتایج ذیل را می توان به طور خلاصه برای این مقاله برشمرد. اولاً وزارت رفاه و تأمین اجتماعی به مثابه اصلی ترین و تأثیرگذارترین نهاد جامعه

مدرن در زمینه رفاه و مسائل اجتماعی نقش مؤثری در پیشگیری از جرم دارد. ثانیاً این وزارتخانه در راستای تدوین برنامه‌های پیشگیری از جرم از مدل پیشگیری اجتماعی و بهره گرفته و شامل پیشگیری قبل وقوع و جرم و بعد آن می‌باشد.

منابع و مآخذ

الف: کتب فارسی

- ۱- رایجیان اصلی، م، ۱۳۹۹، بزه دیده در فرایند کیفری، انتشار خط سوم، چاپ دوم
- ۲- چارلز آل واینفیلد، ۱۳۹۷، ترجمه، معصومیان شرقی، حسام الدین، هم وابستگی (رهایی از وضعیت بشری) نشر فارابی حکیم
- ۳- سروستانی، ر، ۱۳۹۶، آسیب شناسی اجتماعی (جامعه شناسی انحرافات اجتماعی) نشر انتشارات اسلامی
- ۴- کرمی شجاع، م، (۱۳۸۷) مقایسه میزان رضایت مندی مددجویان از خدمات دولتی و غیردولتی، معاونت امور فرهنگی و پیشگیری سازمان بهزیستی لرستان
- ۵- عباس چی، م، ۱۳۷۹، حقوق کیفری اطفال در اسناد سازمان ملل متحد انتشارات مجد
- ۶- معین، م، ۱۳۶۰، فرهنگ فارسی، انتشارات امیر کبیر
- ۷- نجفی ابرندآبادی، ع، ۱۳۷۹، تقریرات جرم شناسی نظری دوره دکتری، دانشگاه تربیت مدرس ص ۱۱

ب: مقالات

- ۱- استراتژی کاهش فقر تجربه کشورهای شرق آسیا، ۱۳۸۶، ص ۲۴
- ۲- امین، ر، ۱۴۰۰، بررسی تأثیر آموزش مهارت های زندگی بر کاهش علائم افسردگی در معتادان، فصلنامه علمی آموزشی آرامش، شماره ۳۹

- ۳- بابایی، م، ۱۳۸۳، تحولات حقوقی جرم شناختی حالت خطرناک، رساله دوره دکتری حقوق کیفری و جرم شناسی، دانشکده تربیت مدرس
- ۴- تیموری، خ، ۱۳۷۸، درآمدی بر پیشگیری از وقوع جرم، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۲۶
- ۵- حق جویان، ۱۳۸۱، رفاه اجتماعی و توسعه، (مروری بر کارکرد برخی نهادهای حمایتی در ایران، فصلنامه اجتماعی، شماره ۶)
- ۶- رایجیان اصلی، م، ۱۳۸۱، موقعیت اطفال بزه کار، بزه دیده در حقوق کیفری ایران، فصلنامه دیدگاه‌های حقوقی، نشر دانشکده علوم قضایی، ش ۲۵
- ۷- زینالی، ح، ۱۳۸۱، پیشگیری از بزهکاری و مدیریت آن در پرتو قوانین و مقررات فصلنامه علمی و پژوهشی رفاه اجتماعی، شماره ۶
- ۸- سازمان ثبت احوال کشور، ۱۳۸۳، آمار ازدواج و طلاق، سالنامه آماری کشور، آمار عملکرد قوه قضاییه، دفتر آمار و پردازش داده‌ها، انتشار شلاک، ص ۱۵
- ۹- سالنامه آماری کشور، سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، مرکز آمار ایران، ص ۱۰۷
- ۱۰- سلیمانی‌نیا، ل، ۱۳۸۴، نقش سلامت روان در ظهور رفتارهای پرخطر نوجوانان رفاه اجتماعی، شماره ۱۹، ص ۸۷
- ۱۱- غلامی، ح، ۱۳۷۹، حمایت از حقوق و آزادهای اشخاص در اوضاع و احوال مخاطره‌آمیز، مجله امنیت، شماره‌های ۹-۱۰
- ۱۲- قربانیان، ن، ۱۳۸۵، بررسی اثربخشی آموزش‌های مهارت‌های زندگی بر مردان (سکینروفرن، پایان‌نامه ارشد روانشناسی عمومی دانشگاه تبریز.

۱۳- گزارش ربع قرن عملکرد نظام جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۳، انتشارات سازمان مدیریت و برنامه ریزی، ۱۰، ۲۵

۱۴- گزارش استراتژی فقرزدائی، ۱۳۸۸، دفتر مقالات اجتماعی و فقرزدایی معاونت هدفمندسازی یارانه ها

۱۵- مجله حقوقی و قضایی دادگستری، ۱۳۸۱، ویژه نامه جایگزینهای زندان، شماره ۳۸

۱۶- نجفی ابرندآبادی، ع، ۱۳۸۱، روابط میان پیشگیری وضعی و کنترل بزهکاری، مجله تحقیقات حقوقی دانشکده حقوق، دانشکده بهشتی، شماره ۲۰-۱۹

۱۷- نجفی ابرندآبادی، ع، بزهکاری، احساس ناامنی و کنترل، مجله حقوقی دادگستری، شماره ۲۲